



LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2009. gada 21. oktobrī
lietā Nr. 2009-01-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Juris Jelāgins, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību “Ziemeļu – Rietumu Tranzīts” un Andra Līpača konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2009. gada 22. septembrī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par likuma „Par nekustamo īpašumu atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām” 1. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) 2008. gada 5. jūnijā steidzamības kārtā otrajā un galīgajā lasījumā pieņēma likumu „Par

nekustamo īpašumu atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām”. Valsts prezidents likumu izsludināja 2008. gada 18. jūnijā, un 2008. gada 19. jūnijā tas stājās spēkā.

Minētā likuma 1. panta 1. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) noteic, ka Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām valsts atsavina „nekustamo īpašumu „Robežnieki” (kadastra Nr.6896 006 0002, reģistrēts Zaļesjes pagasta zemesgrāmatas nodalījumā Nr. 28) – zemes vienību 6,15 hektāru platībā – Ludzas rajona Zilupes novada Zaļesjes pagastā” (turpmāk – atsavinātais nekustamais īpašums).

Atsavinātā nekustamā īpašuma 1/2 domājamās daļas pieder Andrim Līpacim, bet sabiedrība ar ierobežotu atbildību “Ziemeļu – Rietumu Tranzīts” ir ieguvusi 1/2 domājamās daļas minētā nekustamā īpašuma saskaņā ar 2006. gada 31. martā noslēgto pirkuma līgumu. Atbilstoši līguma noteikumiem tā galīgā izpilde noteikta ne vēlāk kā 2011. gada 31. martā.

2. Sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Ziemeļu – Rietumu Tranzīts” un Andris Līpacis (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēji) uzskata, ka apstrīdētā norma aizskar viņiem Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. pantā noteiktās tiesības uz īpašumu.

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka nekustamais īpašums neesot atsavināts sabiedrības vajadzībām, jo Terehovas robežkontroles punkta modernizēšanai un paplašināšanai Pieteikuma iesniedzējiem piederošais zemes gabals neesot nepieciešams. Nekustamais īpašums nevarot tikt izmantots, lai samazinātu kravas autotransporta rindas izbaukšanas virzienā no Latvijas uz Krieviju, jo atrodies robežkontroles punkta pretējā pusē, proti, tur, kur tiek organizēta kustība virzienā no Krievijas uz Latviju. Arī informatīvajā ziņojumā „Par pasākumiem situācijas normalizēšanai uz Latvijas – Krievijas robežas”, kas Ministru kabineta sēdē izskatīts 2007. gada 20. februārī, neesot dots pamatojums tam, kāpēc robežkontroles punkta paplašināšana šajā virzienā nepieciešama. Turklāt neviens no piedāvātajiem risinājumiem Latvijā iebraucošā autotransporta plūsmas uzlabošanai neparedzot Terehovas

robežkontroles punkta paplašināšanu vairāk kā par pāris desmitiem metru ziemeļu virzienā, t.i., tur, kur atrodas atsavinātais nekustamais īpašums.

Pieteikuma iesniedzēji uzskata arī, ka viņiem atsavināta daudzkārt lielāka zemes platība nekā nepieciešams izvirzīto mērķu sasniegšanai. Kā argumentu šādam secinājumam Pieteikuma iesniedzēji min Valsts ieņēmumu dienesta 2007. gada 18. maija vēstuli, kurā lūgts apsvērt iespēju pārdot tikai divus nekustamajā īpašumā "Robežnieki" ietilpstošos zemes gabalus 1,438 hektāru un 0,363 hektāru platībā. Taču ar likumu tiekots atsavināts viss nekustamais īpašums 6,15 hektāru platībā, kas vairākkārt pārsniedzot iepriekš pieprasīto zemes platību.

Pieteikuma iesniedzēji secina, ka likumdevēja izraudzītais līdzeklis mērķa sasniegšanai neesot iespējami saudzējošākais un labums, ko iegūst sabiedrība, neesot lielāks par Pieteikuma iesniedzējiem nodarīto zaudējumu.

Tāpat Pieteikuma iesniedzēji uzsver, ka nekustamais īpašums sabiedrības vajadzībām esot atsavināms tikai izņēmuma gadījumos, un tas būtu atzīstams par īpašu samērīguma kritēriju.

Satversmes 105. panta ceturtais teikums īpašuma atsavināšanu pieļauj tikai uz atsevišķa likuma pamata. Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka šīs prasības mērķis esot aizsargāt personas pamattiesības no iespējamās valsts pārvaldes iestāžu patvaļas. Atsevišķa likuma nepieciešamība īpašuma piespiedu atsavināšanas gadījumā esot noteikta tādēļ, lai likumdevējs īpašu uzmanību pievērstu visiem lietas apstākļiem. Proti, tam būtu jānoskaidro, vai īpašuma atsavināšana patiešām notiek izņēmuma gadījumā un vai tā kalpo valsts vai sabiedrības vajadzībām. Ne likumdevējs, nedz arī kāda cita atbildīgā institūcija neesot analizējusi īpašuma atsavināšanas nepieciešamību kā izņēmuma gadījumu.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzēji norādīja, ka sabiedrības intereses, kuru dēļ notikusi visa nekustamā īpašuma "Robežnieki" atsavināšana, likuma pieņemšanas brīdī vēl nemaz neesot bijušas definētas. Proti, likums, ar kuru atsavināts nekustamais īpašums, stājās spēkā

2008. gada 19. jūnijā, taču Terehovas robežkontroles punkta rekonstrukcijas tehniskā projekta izstrādi bija plānots pabeigt tikai 2008. gada 31. jūlijā.

Pieteikuma iesniedzēji arī norāda, ka 2002. gadā jau tika atsavināti 1,65 hektāri no nekustamā īpašuma “Robežnieki”, bet 2007. gadā viņi esot aicināti apsvērt iespēju papildus pārdot zemes gabalus 1,438 hektāru un 0,363 hektāru platībā. Savukārt drīz pēc tam esot atsavināts viss nekustamais īpašums. Minētais liecinot par plānošanas neesamību un nespēju prognozēt valsts intereses ilgtermiņā.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēju viedoklim un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. pantam.

Saeima, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, norāda, ka valstij esot plaša rīcības brīvība noteikt to, vai konkrēta īpašuma piespiedu atsavināšana būtu atzīstama par atbilstošu sabiedrības interesēm.

Saeima norāda, ka Satversmes 105. pants paredzot valstij tiesības ne tikai regulēt un kontrolēt īpašuma izmantošanu, bet noteiktos gadījumos arī atņemt īpašumu piespiedu kārtā. Īpašuma atņemšana nedrīkstot būt patvaļīga, un tai esot jābalstās uz trim nosacījumiem. Pirmkārt, īpašumu piespiedu kārtā drīkst atsavināt tikai sabiedrības vajadzībām. Otrkārt, šāda atsavināšana ir pieļaujama tikai izņēmuma gadījumā uz atsevišķa likuma pamata. Treškārt, īpašums ir atsavināms pret taisnīgu atlīdzību.

Saeima pauž viedokli, ka Pieteikuma iesniedzējiem piederošais nekustamais īpašums esot atsavināts atbilstoši Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā minētajiem nosacījumiem.

Nekustamais īpašums esot atsavināts uz atsevišķa likuma pamata. Likums esot pieņemts, ievērojot Satversmes un Saeimas kārtības ruļļa prasības. Lai gan likumprojekts izskatīts steidzamības kārtā, likumdevējs šā likuma nepieciešamību esot izvērtējis ar pienācīgu rūpību. Likumprojektu esot izskatījusi Saeimas Juridiskā komisija, Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisija, kā arī Budžeta un finanšu (nodokļu) komisija.

Likumprojekta izskatīšanas ietvaros uz Saeimas Juridiskās komisijas sēdi aicināti Finanšu ministrijas pārstāvji, kā arī A. Līpacis. Šajā sēdē viņam esot dota iespēja izteikt savu viedokli un iebildumus. Arī likumprojekta izstrādes gaitā A.Līpacim vairākkārt esot bijusi iespēja paust savu viedokli un argumentus Finanšu ministrijai. Līdz ar to, pēc Saeimas ieskata, Pieteikuma iesniedzēju argumenti esot pienācīgi uzklausi un izvērtēti.

Nekustamais īpašums esot atsavināts izņēmuma gadījumā konkrēta mērķa sasniegšanai – Terehovas robežkontroles punkta modernizācijai. Nekustamie īpašumi neesot atsavināti masveidā, tāpat neesot noticis mēģinājums pārņemt valsts īpašumā visus noteikta veida nekustamos īpašumus. Līdz ar to esot ievērota prasība, lai īpašums tiktu atsavināts tikai izņēmuma gadījumā.

Nekustamais īpašums tiekot atsavināts sabiedrības vajadzībām – Terehovas robežkontroles punkta modernizācijai. Robežkontroles punktu paplašināšana un modernizācija esot atzīstama par nozīmīgu sabiedrības vajadzību, un attiecīgi pasākumi tiekot veikti ne vien Latvijas Republikas, bet visas Eiropas Savienības tautsaimniecības interesēs. Pilnveidojot robežkontroles punktus, Latvijas valsts varot pienācīgi izpildīt savas starptautiskās saistības, ko tā uzņēmusies, iestādamās Eiropas Savienībā un pievienodamās Šengenas zonai.

Saeima nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēju viedoklim par to, ka Terehovas robežkontroles punkta modernizācijai nav bijis nepieciešams atsavināt visu nekustamo īpašumu. Atsaukdamās uz likumdevēja plašo rīcības brīvību, ko tam piešķirot Satversmes 105. panta ceturtais teikums un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1. pants, Saeima norāda, ka, lemjot par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu kādai sabiedrības vajadzībai, tā varot gan palielināt, gan arī samazināt atsavināmo zemes gabalu platību. Šādos gadījumos noteicošais esot par likumprojekta sagatavošanu atbildīgās ministrijas viedoklis. Arī šajā gadījumā Finanšu ministrijas pārstāvji Juridiskās komisijas sēdē uzturējuši viedokli, ka konkrētajām sabiedrības vajadzībām nepieciešams atsavināt visu

Pieteikuma iesniedzējiem piederošo nekustamo īpašumu “Robežnieki”. Finanšu ministrijas pārstāvju paustais viedoklis esot bijis pietiekami skaidrs un pamatots, lai likumdevējs atbalstītu likumprojektu tādā redakcijā, kādā tas iesniegts.

Saeima arī norāda, ka likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” citastarp ir paredzēta iespēja bijušajam īpašniekam atgūt savu nekustamo īpašumu, ja tas vairs nav nepieciešams sabiedrības vajadzībām.

4. Finanšu ministrija informē, ka atsavinātās zemes nepieciešamība Terehovas robežkontroles punkta attīstīšanai nākotnē tikusi apzināta jau 2003. gadā. Toreiz izveidota Latvijas valsts robežas drošības koordinācijas padome, kurai uzdots lemt par zemes lietošanas un apbūves ierobežojumu noteikšanu. 2004. gada 23. septembra sēdē esot nolemts veikt pasākumus, lai apzinātu un nodrošinātu iespēju rezervēt papildu zemi Terehovas robežkontroles punkta ziemeļu pusē divu kilometru garumā un 100 metru platumā, t.i., vietā, kur atrodas Pieteikuma iesniedzējiem piederošais nekustamais īpašums.

Pamatojoties uz Ministru kabineta 2006. gada 28. decembra rīkojumu, esot izveidota darba grupa, kura sagatavojusi informatīvo ziņojumu „Par pasākumiem situācijas normalizēšanai uz Latvijas – Krievijas robežas” un Ministru kabineta rīkojuma projektu par pasākumiem situācijas normalizēšanai. Finanšu ministrijai un Valsts ieņēmumu dienestam uzdots veikt pasākumus, lai apzinātu un nodrošinātu iespēju rezervēt papildu zemes gabalus gar Terehovas robežkontroles punkta pievedceļu ziemeļu pusē divu kilometru garumā un 100 metru platumā. Tāpēc 2007. gada 18. maijā Valsts ieņēmumu dienests izteicis Pieteikuma iesniedzējiem piedāvājumu šīs zemes platības atsavināt.

Priekšlikums atsavināt lielāku nekustamā īpašuma daļu, nekā iepriekš plānots, Pieteikuma iesniedzējiem esot izteikts 2007. gada 18. jūnijā. Proti, pēc tam, kad Valsts ieņēmumu dienesta amatpersonas izbraukumā konstatējušas nekustamā īpašuma ģeogrāfiskās īpatnības un secinājušas, ka

nogāžu veidošanai ir nepieciešamas papildu zemes platības. Tāpat Finanšu ministrija uzsver, ka jau kopš 2004. gada esot uzskatīts, ka minētajā teritorijā nav pieļaujamas privātās intereses, tādēļ jau tad izteikts priekšlikums atsavināt visu nekustamo īpašumu 6,15 hektāru platībā.

Lai gan atbilstoši Terehovas robežkontroles punkta tehniskajam projektam daļa no atsavinātā nekustamā īpašuma nav iekļauta pašreiz iecerētajai robežkontroles punkta paplašināšanai, pirmkārt, tas tikšot attīstīts un paplašināts nākotnē, ievērojot prognozētās robežkontroles punkta noslogojuma tendences, kā arī Latvijas valsts finansiālās iespējas. Otrkārt, teritorijas rezerve esot paredzēta, lai valsts varētu operatīvi reaģēt uz neprognozējamām problēmām saistībā ar Latvijas – Krievijas robežas šķērsošanu un šīs problēmas novērst. Treškārt, atsavinātā nekustamā īpašuma attiecīgā daļa esot nepieciešama teritorijas ģeogrāfisko īpatnību dēļ (krasas reljefa maiņas, kas prasa nogāžu veidošanu).

5. Zilupes novada dome informē, ka Zilupes novada teritorijas plānojums 2006. – 2018. gadam esot apstiprināts Zilupes novada domes sēdē 2006. gada 27. jūlijā. Atsavinātais nekustamais īpašums „Robežnieki” 6,15 hektāru platībā ar kadastra Nr. 6896 006 0002 ietverts teritorijā, kuras atļautā (plānotā) izmantošana ir loģistikas un tranzīta pakalpojumu teritorijas un darījumu, ražošanas un tehnisko objektu apbūves teritorijas.

6. Pieaicinātā persona – Baltijas jūras reģiona telpiskās plānošanas iniciatīvas „Vīzija un stratēģijas apkārt Baltijas jūrai” sekretariāta vadītāja vietniece **Dzintra Upmace** norāda, ka nekustamā īpašuma atsavināšanas gadījumos esot jāparedz skaidra procedūra sabiedrības un privāto interešu līdzsvarošanai, kā arī esot jānosaka, uz kādu dokumentu pamata var ierosināt nekustamā īpašuma atsavināšanu. Dz. Upmace atsaucas uz citu valstu pieredzi, proti, par šādu dokumentu varot kalpot arī pašvaldības teritorijas plānojums. Tikai teritorijas plānojuma izstrādes ietvaros esot iespējams

pamatot piespiedu atsavināšanu kā izņēmuma gadījumu un noteikt optimālo atsavināmā zemes gabala apjomu un izvietojumu.

Dz.Upmace uzskata, ka nekustamā īpašuma atsavināšanas gadījuma izņēmuma raksturu nosaka nevis atsavināmo īpašumu daudzums, bet gan tas, ka atsavināšana nepieciešama vispārības labā un atsavināšanas mērķi nevarētu sasniegt ne ar kādiem citiem līdzekļiem. Līdz ar to atsavināšana esot galējais privātpersonas tiesības ierobežojošais līdzeklis.

7. Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs), kura viedokli lietas materiāliem lūguši pievienot Pieteikuma iesniedzēji, norāda, ka gan Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1. panta 1. punkta otrais teikums, gan Satversmes 105. panta ceturtais teikums noteiktos gadījumos paredz valstij tiesības personai īpašumu atņemt. Abas šīs normas arī nosakot, ka īpašuma atņemšana nevar būt patvaļīga. Tāpat tajās esot reglamentēti īpašuma piespiedu atsavināšanas priekšnoteikumi un, lai īpašuma atņemšana būtu pieļaujama, esot jāizpilda visi šie priekšnoteikumi.

Tiesībsargs secina, ka konkrētajā lietā nekustamā īpašuma atsavināšana kalpo valsts un sabiedrības vajadzībām, jo likums par nekustamā īpašuma atsavināšanu esot pieņemts, lai nodrošinātu papildu zemes platības Terehovas robežkontroles punkta paplašināšanai un modernizācijai. Valsts robežas uzturēšana, tostarp efektīvas un drošas robežkontroles punktu darbības nodrošināšana, esot viens no valsts uzdevumiem.

Tiesībsargs uzskata, ka konkrētajā gadījumā Terehovas robežkontroles punkta rekonstrukcijas un modernizācijas darbu veikšanai Pieteikuma iesniedzējiem atsavinātais nekustamais īpašums visā tā platībā nav nepieciešams.

Tiesībsargs arī norāda, ka īpašuma atsavināšana tā iespējamai izmantošanai nākotnē vai rezervei neatbilst Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā noteiktajiem īpašuma piespiedu atsavināšanas principiem.

Tiesībsargs secina, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. pantam.

Secinājumu daļa

8. Satversmes 105. pants noteic: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Konstitucionālajā sūdzībā tiek apstrīdēta nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas atbilstība Satversmes 105. pantam. Šā īpašuma tiesību ierobežošanas veida tiesiskuma kritēriji noteikti Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā.

9. Satversmes tiesa jau iepriekš savos spriedumos ir norādījusi, ka, noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse kalpo kā interpretācijas līdzeklis, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu un 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 11. punktu*). Valsts pienākums ievērot starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā izriet no Satversmes 89. panta, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Šis pants skaidri norāda uz to, ka konstitucionālā likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr.*

2000-03-01 secinājumu daļas 5. punktu un 2008. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-11-01 9. punktu).

Tiesības uz īpašumu aizsargā Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1. pants, kas noteic:

“Jebkurai fiziskajai vai juridiskajai personai ir tiesības uz īpašumu. Nevienam nedrīkst atņemt viņa īpašumu, izņemot gadījumus, kad tas notiek sabiedrības interesēs un apstākļos, kas noteikti ar likumu un atbilst vispārējiem starptautisko tiesību principiem.

Minētie nosacījumi nekādā veidā nedrīkst ierobežot valsts tiesības izdot tādus likumus, kādus tā uzskata par nepieciešamiem, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm vai lai nodrošinātu nodokļu vai citu maksājumu, vai sodu samaksu.”

Savā praksē Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) ir konsekventi norādījusi, ka Konvencijas Pirmā protokola 1. pants ietver sevī trīs savstarpēji saistītas normas. Pirmkārt, panta pirmais teikums pēc sava rakstura ir vispārīgs un ietver principu, ka ikviens var netraucēti baudīt īpašuma tiesības. Otrkārt, panta otrais teikums regulē īpašuma atņemšanu un noteic vairākus tā atņemšanas priekšnoteikumus. Treškārt, panta otrā daļa atzīst valsts tiesības kontrolēt īpašuma izmantošanu (*sk.: Lithgow and Others, judgment of 8 July 1986, Series A, no. 102, p. 50, para. 120 vai 106; James and Others v. the United Kingdom, judgement of 21 February 1986, Series A, no. 98, para. 41*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. panta saturs ir līdzīgs Konvencijas Pirmā protokola 1. panta saturam un paredz gan īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, gan arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot īpašuma izmantošanu. Satversmes 105. panta ceturtais teikums līdzīgi kā Konvencijas Pirmā protokola 1. pants paredz valstij tiesības noteiktos gadījumos īpašuma tiesības atņemt *de jure* (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-01-03 secinājumu daļu, 2005.*

gada 14. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-10-03 8. punktu un 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 21.3. un 21.4. punktu).

10. Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā ir ietverti arī vairāki kritēriji, lai nodrošinātu īpašuma piespiedu atsavināšanas tiesiskumu. Proti, īpašuma piespiedu atsavināšana ir pieļaujama, ja tā notikusi:

- 1) uz atsevišķa likuma pamata;
- 2) sabiedrības vajadzībām;
- 3) izņēmuma gadījumā un
- 4) pret taisnīgu atlīdzību.

Pieteikuma iesniedzēji nav lūguši izvērtēt taisnīgas atlīdzības kritērija ievērošanu. Līdz ar to Satversmes tiesa nevērtēs nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas atbilstību šim kritērijam.

11. Satversmes 105. panta ceturtais teikums noteic, ka īpašuma piespiedu atsavināšana pieļaujama tikai uz atsevišķa likuma pamata.

Kā Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, mērķis, kam kalpo Satversmes 105. panta noteikums par īpašuma piespiedu atsavināšanu uz atsevišķa likuma pamata, ir aizsargāt personas pamattiesības no iespējamās valsts pārvaldes iestāžu patvaļas. Vārds „atsevišķs” šajā gadījumā interpretējams ne vien formāli gramatiski, bet visupirms tieši pēc būtības. Pieņemot šādu atsevišķu likumu, likumdevējam īpaša uzmanība ir jāpievērš visiem lietas apstākļiem, jānoskaidro, vai īpašuma atsavināšana patiešām notiek izņēmuma gadījumā un kalpo valsts vai sabiedriskajām vajadzībām, kā arī jāpārlicinās, vai šī atsavināšana notiek pret taisnīgu atlīdzību (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 22.2. punktu*).

11.1. Atbilstoši likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 3. pantam atsevišķs likums par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu tiek pieņemts tad, ja valsts vai

pašvaldība attiecīgo nekustamo īpašumu nevar iegūt, vienojoties ar īpašnieku. Šādā gadījumā priekšlikumu par šā īpašuma atsavināšanu iesniedz valdība uz attiecīgās valsts pārvaldes vai pašvaldības institūcijas ierosinājuma pamata.

Tā kā ar Pieteikuma iesniedzējiem nav panākta vienošanās par nekustamā īpašuma atsavināšanu, Ministru kabinets 2008. gada 18. aprīlī nosūtījis Saeimai izskatīšanai Finanšu ministrijas sagatavoto likumprojektu par zemes īpašuma „Robežnieki” 6,15 hektāru platībā atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 47. lpp.*).

11.2. Satversmes tiesa nevar piekrist Pieteikuma iesniedzēju viedoklim, ka Saeimas Juridiskās komisijas 2008. gada 29. maija balsojums par aicinājumu likumprojektu izskatīt steidzamības kārtā neatbilstot Saeimas kārtības ruļļa prasībām, jo attiecīgais priekšlikums neesot pieņemts ar klātesošo Juridiskās komisijas locekļu absolūtu balsu vairākumu. Lietas materiāliem pievienots Juridiskās komisijas sēdes audioieraksts, kas pilnīgāk atspoguļo sēdes protokolā norādīto un apliecina, ka “par” likumprojekta steidzamību nobalsojuši pieci no sēdē klātesošajiem deputātiem, savukārt pārējie trīs deputāti atturējušies (*sk. lietas materiālu 3. sējumu*). Arī Saeima par likumprojekta steidzamību nobalsojusi atbilstoši Satversmei un Saeimas kārtības ruļļa prasībām.

11.3. Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka personas īpašuma tiesību aizsardzību garantē arī nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas process pats par sevi (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 22.3. punktu*). Tāpat ECT atzinusi – kaut arī Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā nav tieši formulētas procesuālās prasības, tiesai jāpārbauda, vai personai ir bijusi iespēja panākt, lai atbildīgās iestādes pilnvērtīgi izvērtē tās tiesību ierobežojumu (*sk.: Jokela v. Finland, judgment of 21 May 2002, no. 28856/95, para. 45; Brunckrona v. Finland, judgment of 16 November 2004, no. 41673/98, para. 69*). Tieši īpašuma tiesību ierobežošanas procedūras pārkāpumi bieži vien ir bijuši par

pamatu īpašuma tiesību aizskāruma konstatēšanai (*sk., piemēram: Sporrong and Lönnroth v. Sweden, judgment of 23 September 1982, Series A, no. 52, para. 66–74; Pialopoulos and Others v. Greece, judgment of 15 February 2001, no. 37095/97, para. 59–62; Bruncrona v. Finland, judgment of 16 November 2004, no. 41673/98, para. 69, 82–87*).

Attiecībā uz īpašuma atņemšanu ECT atzinusi, ka īpašuma atsavināšanas noteikumiem jābūt pietiekami viegli pieejamiem, paredzamiem un precīziem. Turklāt valsts savu lēmumu nevar pieņemt, neuzklausot pretējās puses viedokli (*sk.: Hentrich v. France, judgment of 22 September 1994, Series A, no. 296-A, p.p. 19–20, para. 42*).

Arī Eiropas Kopienų tiesas atzinušas, ka personu tiesības tikt uzklausītām pirms tāda akta pieņemšanas, kas tās skar, ir Eiropas Kopienų tiesību pamatprincips. Šis princips jāievēro arī tad, ja uzklausīšanas procedūra jeb kārtība nav noteikta (*sk., piemēram: Court of Justice judgment of 21 September 2000 in Case-C462/98 P Mediocurso, [2000] ECR I-7183, para. 36; Court of First Instance judgment of 9 July 2003 in Case T-102/00 Vlaams Fonds, [2003] ECR II-2433, para. 59*). Tiesu praksē attīstītais princips tikt uzklausītam ir atspoguļots arī Eiropas Pamattiesību hartas 41. pantā kā tiesību uz labu pārvaldību sastāvdaļa (*sk. arī Eiropas Pamattiesību hartas skaidrojums, Brisele, 2000, pieejami: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/04473_en.pdf, pēdējo reizi aplūkots 16.10.2009.*).

Latvijas tiesību sistēmā ir atzīts procesuālā taisnīguma princips, kas ietver pienākumu lēmuma pieņemšanas procesā uzklausīt tā dalībniekus. Loģiskais pamatojums prasībai pēc uzklausīšanas ir tāds, ka uzklausīšanas stadijā, vēl pirms lēmuma pieņemšanas, ir iespējams noskaidrot visas domstarpības un atrast pareizāko risinājumu (*sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2004. gada 7. septembra sprieduma lietā Nr. SKA–120 9. un 10. punktu; sk. arī Craig P.P., Procedures and administrative decisionmaking. Grām.: The procedure of administrative*

acts. European Review of Public Law. London: Esperia Publications Ltd., 1993, p. 56–57).

Arī Satversmes tiesa atzīst, ka tiesībām tikt uzklusītam ir liela nozīme pilnvērtīgā tiesību aizstāvībā un iesaistīto pušu interešu līdzsvarošanā. Ievērojot to, ka likums par īpašuma piespiedu atsavināšanu tieši skar individuāli noteiktu personu pamattiesības, Satversmes tiesa konstatē, ka no Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā ietvertās atsevišķa likuma prasības izriet likumdevēja pienākums pirms tiesību akta pieņemšanas uzklusīt personu, kuras īpašumu plānots atsavināt.

Satversmes tiesa nevar piekrist Saeimas apgalvojumam, ka Pieteikuma iesniedzējiem ir bijusi iespēja paust savu viedokli. Lai Satversmē garantētās tiesības varētu tikt efektīvi aizsargātas, Satversmes tiesai jāizvērtē to patiesā īstenošana un jāraugās plašāk par prasību šķietamu izpildi (*salīdzinājumam sk. ECT spriedumu lietā Broniowski v. Poland, judgment of 22 June 2004, no. 31443/96, para. 151*). Attiecīgi tiesības tikt uzklusītam nozīmē ne tikai formālu iespēju izteikties. Tās saistāmas ar pienākumu izteiktos iebildumus izvērtēt un iespēju robežās ņemt vērā vai arī noraidīt ar pienācīgu pamatojumu.

Līdzīgi Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments norādījis, ka arī pamatojuma princips ir viens no būtiskākajiem procesuālā taisnīguma nodrošināšanas līdzekļiem (*sk. 2004. gada 7. septembra sprieduma lietā Nr. SKA–120 11. punktu*). Apstāklis, ka lēmums par īpašuma piespiedu atsavināšanu tiek pieņemts ar likumu, neatbrīvo no pienākuma veikt tā izvērtējumu un sniegt pamatojumu. Satversmes tiesa atzīst, ka pamatojumam nav jābūt ietvertam likuma tekstā, tomēr no likumprojekta izstrādes materiāliem Satversmes tiesai jāgūst apstiprinājums tam, ka privātpersonas izteiktie iebildumi ir izvērtēti un to neievērošanai ir saprātīgs pamatojums.

No lietas materiāliem nav iespējams izdarīt secinājumu, ka A.Līpača iesniegtie iebildumi Saeimas komisijām būtu izvērtēti (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 139.–141. lpp.*). Saeima kā noteicošo kritēriju

likumprojekta virzīšanai uz balsojumu norāda par likumprojekta sagatavošanu atbildīgās ministrijas viedokli. Finanšu ministrijas viedoklis esot bijis pietiekami skaidrs un pamatots, lai Saeima to atbalstītu tādā redakcijā, kādā tas iesniegts (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 119.–120. lpp.*).

Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka citu valsts institūciju, piemēram, par nozari atbildīgās ministrijas, veiktais izvērtējums neatbrīvo Saeimu no pienākuma pašai izvērtēt attiecīgo jautājumu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-35-01 20. punktu*).

No lietas materiāliem secināms, ka Saeimai nebija iespējams iepazīties ar Terehovas robežkontroles punkta modernizācijas būvniecības projektu, jo tā izstrādi bija plānots pabeigt tikai 2008. gada 31. jūlijā. Savukārt likums tika pieņemts 2008. gada 5. jūnijā. Tāpat no lietas materiāliem nevar secināt, vai ir vērtēti A.Līpača iebildumi par atsavināmā nekustamā īpašuma platību, jo nepieciešamība atsavināt visu nekustamo īpašumu Juridiskās komisijas sēdē tika balstīta vienīgi uz Finanšu ministrijas pārstāvja mutisku apgalvojumu (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 139.–141. lpp.*).

Līdz ar to likums par nekustamā īpašuma „Robežnieki” piespiedu atsavināšanu ir pieņemts bez pienācīga informācijas izvērtējuma un neatbilst prasībām, kādas atsevišķam likumam izvirzītas Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā.

12. Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā ir ietverts nosacījums, ka īpašuma piespiedu atsavināšana ir pieļaujama sabiedrības vajadzībām.

12.1. Likuma “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 3. panta otrā daļa noteic, ka nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu ierosina, ja tas nepieciešams atsevišķas administratīvās teritorijas iedzīvotāju kultūras, izglītības, sporta, veselības aizsardzības vai sociālās nodrošināšanas vajadzībām, kā arī sabiedriskā

transporta attīstībai, vides aizsardzībai vai inženiertehnisko objektu celtniecībai. Savukārt valsts vajadzību paplašināts skaidrojums likumā nav dots.

Satversmes tiesa iepriekš ir atzinusi, ka Satversmes 105. panta ceturtais teikums piešķir likumdevējam plašu rīcības brīvību noteikt, kādas ir tās vispārējās sabiedrības vajadzības, kuras nepieciešams nodrošināt, lai sasniegtu īpašos publiskos mērķus (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 22.1. punktu*). Atbilstoši Satversmes 105. panta ceturtajam teikumam īpašuma piespiedu atsavināšana vienmēr būs saistīta ar sabiedrības kopējām interesēm. Par šādām interesēm netiks uzskatīta tikai kādas citas privātpersonas tiesību nodrošināšana (*sk.: James and Others v. the United Kingdom, judgment of 21 February 1986, Series A, no. 98, p. 46, para. 40*).

ECT savā praksē, vērtējot Konvencijas Pirmā protokola 1. panta pirmajā teikumā ietvertā jēdziena “sabiedrības intereses” saturu, secinājusi, ka valstij ir piešķirta plaša rīcības brīvība noteikt to, kas būtu atzīstams par sabiedrības interesēm. Tieši valsts vislabāk pārzina savas sabiedrības vajadzības, un tāpēc tai arī ir tiesības dot jēdziena “sabiedrības intereses” sākotnējo novērtējumu (*sk.: James and Others v. The United Kingdom, judgment of 21 February 1986, Series A, no. 98, p. 32. para. 46*).

12.2. Vienlaikus Satversmes tiesa norāda, ka būtu nepamatoti uzskatīt, ka likumdevēja rīcības brīvībai tādu konkrētu valsts vai sabiedrisko vajadzību noteikšanā, kuru realizēšanai ir nepieciešams piespiedu kārtā atsavināt nekustamo īpašumu, nepastāvētu nekādi ierobežojumi. Izskatot konstitucionālo sūdzību, Satversmes tiesas pienākums ir pārbaudīt, vai šī rīcības brīvība nav aizskārusi Satversmē nostiprinātās personu pamattiesības netraucēti baudīt īpašuma tiesības.

Satversmes tiesa nevar piekrist Saeimas paustajam viedoklim par neierobežoto likumdevēja rīcības brīvību. Tāpat nav pamata attiecināt jēdzienu „rīcības brīvības robeža” ECT izpratnē uz likumdevēju tajos gadījumos, kad

konstitucionālā tiesa izvērtē likumdevēja rīcības tiesiskumu nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas gadījumā.

12.3. Pieteikuma iesniedzējiem piederošā nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšana tiek pamatota ar nepieciešamību modernizēt Terehovas robežkontroles punktu.

Satversmes tiesa piekrīt Saeimas viedoklim, ka robežkontroles punktu modernizācija ir uzskatāma par nozīmīgu sabiedrības vajadzību. Modernizācija tiek veikta ne vien Latvijas Republikas, bet visas Eiropas Savienības tautsaimniecības interesēs. Pilnveidojot robežkontroles punktus, Latvijas valsts var pienācīgi pildīt starptautiskās saistības, ko tā uzņēmusies, iestādamās Eiropas Savienībā, kā arī pievienodamās Šengenas zonai. Valsts robežas uzturēšana, tostarp efektīvas un drošas robežas kontroles punktu darbības nodrošināšana, neapšaubāmi ir viens no valsts uzdevumiem. Arī Tiesībsargs atzīst, ka Pieteikuma iesniedzēju nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšana kalpo valsts un sabiedrības vajadzībām.

Līdz ar to atzīstams, ka nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšana ir atbildusi sabiedrības vajadzībām.

13. Saeima norāda, ka Pieteikuma iesniedzēju nekustamā īpašuma atsavināšana notikusi izņēmuma gadījumā un to pamatojot apstākļi, ka neesot masveidā atsavināti visi pierobežas teritorijā esošie zemes gabali.

Satversmes tiesa nevar piekrist šādam apgalvojumam, jo nekustamā īpašuma atsavināšanas izņēmuma raksturu nosaka nevis atsavināmo nekustamo īpašumu skaits, bet gan konkrētās lietas apstākļi. Nosacījums, ka īpašumu var atsavināt vienīgi izņēmuma gadījumā, nozīmē, ka atsavināšanas mērķi nevar sasniegt un pienācīgi īstenot ne ar kādiem citiem līdzekļiem. Tāpat tas nozīmē, ka īpašuma piespiedu atsavināšana nedrīkst kļūt par ierastu valsts vajadzību nodrošināšanas praksi. Katra īpašuma atsavināšana aplūkojama kā

izņēmuma gadījums, un šādu pieeju palīdz nodrošināt atbilstošas procedūras ievērošana.

Nosacījums, ka īpašuma atsavināšana pieļaujama vienīgi izņēmuma gadījumā, aplūkojams kopsakarā ar samērīguma principu. Tā kā īpašuma piespiedu atsavināšana ir viens no īpašuma tiesību ierobežošanas veidiem, arī uz īpašuma atsavināšanas gadījumiem attiecināms vispārējais princips, ka īpašuma tiesību ierobežojums var būt tiesisks tikai tad, ja tas ir samērīgs ar sasniedzamo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija sprieduma lietā Nr.2002-01-03 secinājumu daļu un 2009. gada 28. maija sprieduma lietā Nr. 2008-47-01 9. punktu*).

Lai izvērtētu, vai, piespiedu kārtā atsavinot Pieteikuma iesniedzēju nekustamo īpašumu, ir ievērots samērīgums, Satversmes tiesai ir jānoskaidro: 1) vai apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai;

2) vai apstrīdētā norma ir nepieciešama, respektīvi, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

13.1. Pieteikuma iesniedzēji apšaubā, ka ar apstrīdēto normu ir iespējams sasniegt izvirzīto mērķi – modernizēt Terehovas robežkontroles punktu un tādējādi normalizēt kravas autotransporta plūsmu virzienā uz Krievijas Federāciju, jo attiecīgais nekustamais īpašums atrodas robežkontroles punkta pretējā pusē, proti, tur, kur tiek organizēta kustība virzienā no Krievijas Federācijas uz Latvijas Republiku.

Satversmes tiesa nevar piekrist šādam Pieteikuma iesniedzēju apgalvojumam.

Zilupes novada dome 2006. gada 27. jūlijā ir apstiprinājusi vietējās pašvaldības teritorijas plānojumu 2006. – 2018. gadam (turpmāk – Teritorijas plānojums). Atbilstoši Teritorijas plānojumam gar valsts robežu pienācīgas kārtības nodrošināšanai ir noteikta robežas josla, uz kuru attiecas valsts robežas režīms, kas detalizētāk regulēts Ministru kabineta 2002. gada

4. novembra noteikumos Nr. 499 “Latvijas Republikas pierobežas režīma un pierobežas joslas režīma noteikumi”. Valsts robežas joslā ir aizliegta jebkāda saimnieciskā darbība. Dažādu darbu veikšanu un pasākumu organizēšanu, tostarp būvniecību, nepieciešams saskaņot ar Valsts robežsardzi. Teritorijas plānojumā piedāvāti vairāki galvenie teritorijas attīstības risinājumi. Proti, pamatojoties uz zemes īpašnieku interesēm un pašreizējo situāciju lauksaimniecības zemju izmantošanā, Teritorijas plānojums paredz transformēt ar krūmiem aizaugušo lauksaimniecības zemi mežsaimniecībā izmantojamā zemē.

Pieteikuma iesniedzējiem piederošais nekustamais īpašums „Robežnieki” ir purvaina, sīkiem kokiem un krūmiem apaugusi zeme. Atbilstoši zemes eksplikācijai lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības ir 2,0 hektāri, ganības aizņem 2,1 hektārus, meži – 1,4 hektārus, purvi – 1,3 hektārus, aramzeme – 0,8 hektārus, augļu dārzi – 0,1 hektāru un krūmāji – 0,2 hektārus no visas nekustamā īpašuma platības. Savukārt zem ēkām atrodas 0,1 hektārs, bet zem ceļiem 0,15 hektāri no visas nekustamā īpašuma platības (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 97. lpp.*).

Atbilstoši Teritorijas plānojumam ir paredzēta Terehovas muitas kontroles punkta rekonstrukcija un paplašināšana. Pieteikuma iesniedzējiem piederošais nekustamais īpašums ir ietverts teritorijā, kuras plānotā (atļautā) izmantošana ir loģistikas un tranzīta pakalpojumu teritorijas un darījumu, ražošanas un tehnisko objektu apbūves teritorijas (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 144.–145. lpp.*).

Ministru kabinets 2003. gada 23. septembrī izdeva noteikumus Nr. 532 „Latvijas valsts robežas drošības koordinācijas padomes nolikums”. Pamatojoties uz šo nolikumu, tika izveidota Latvijas valsts robežas koordinācijas padome (turpmāk – Koordinācijas padome), kuras darbības mērķis ir valsts pārvaldes iestāžu darbības koordinēšana valsts robežas drošības jomā. Koordinācijas padomei ir vairāki uzdevumi, tostarp uzdevums izstrādāt un īstenot vienotu valsts pārvaldes iestāžu darbības stratēģiju valsts robežas

drošības jomā, veicināt par valsts robežas drošību atbildīgo institūciju sadarbību, izvērtēt priekšlikumus valsts robežas drošības politikas īstenošanai, veicināt starptautisko sadarbību valsts robežas drošības jomā.

No satiksmes ministra iesniegtā un Ministru kabineta 2007. gada 20. februārī izskatītā informatīvā ziņojuma „Par pasākumiem situācijas normalizēšanai uz Latvijas – Krievijas robežas” (turpmāk – Informatīvais ziņojums) izriet, ka kopējā Latvijas – Krievijas robežkontroles punktu caurlaides spēja nākamo desmit gadu laikā būtu jāpalielina vismaz piecas reizes, lai nodrošinātu aizvien pieaugošās autotransporta plūsmas cauri Latvijai un pāri Krievijas robežai. Autotransporta plūsmu pieaugums prognozēts arī sakarā ar Latvijas lēmumu par Šengenas un citu jauno Eiropas Savienības dalībvalstu vīzu atzīšanu tranzīta pārvadājumiem cauri Latvijai (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 17. lpp.*).

Tāpat Informatīvajā ziņojumā ir norādīti vairāki nepieciešamie Terehovas robežkontroles punkta teritorijā veicamie modernizācijas pasākumi transporta plūsmas paātrināšanai ne tikai Krievijas Federācijas robežas virzienā, bet arī Eiropas Savienības virzienā. Informatīvajā ziņojumā kā veicamie pasākumi ir norādīti, piemēram, ceļa paplašināšana, papildu kustības joslu izveidošana, stacionāra skenera angāra izbūvēšana, noformēšanas laukuma paplašināšana un vēl citi līdzīgi pasākumi (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 19.–20. lpp.*).

Līdz ar to, atsavinot Pieteikuma iesniedzēju nekustamo īpašumu var tikt sasniegts izvirzītais mērķis – Terehovas robežkontroles punkta modernizācija.

13.2. No Satversmes 105. panta ceturtā teikuma izriet, ka piespiedu kārtā var atsavināt tikai sabiedrības vajadzību nodrošināšanai nepieciešamu nekustamo īpašumu. Turklāt termins „nepieciešams” ietver ne vien sabiedrības vajadzību, bet ir saistāms arī ar ģeogrāfiski noteiktu vietu un platību. Tas nozīmē, ka pieļaujama zemes īpašumu piespiedu atsavināšana tādā platībā, kāda valstij ir aktuāli nepieciešama sabiedrisko vajadzību īstenošanai.

Savukārt aktuāla nepieciešamība var tikt pamatota ar konkrētu attīstības projektu. Nākotnē iespējamās vajadzības neietilpst termina „nepieciešams” saturā.

Pieteikuma iesniedzēji pauž viedokli, ka viņiem atsavināts lielāks nekustamais īpašums, nekā nepieciešams Terehovas robežkontroles punkta modernizēšanai, un tādējādi leģitīmā mērķa sasniegšanai likumdevējs esot izraudzījies viņu īpašuma tiesības visvairāk ierobežojošo līdzekli.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāizvērtē, vai likumdevējs ir pamatojis visa Pieteikuma iesniedzējiem piederošā 6,15 hektārus lielā nekustamā īpašuma “Robežnieki” atsavināšanas nepieciešamību konkrēto sabiedrības vajadzību nodrošināšanai.

Apstrīdētā norma ir pieņemta, lai nodrošinātu papildu zemes platības Terehovas robežkontroles punkta modernizēšanai.

Koordinācijas padomes sēdē 2004. gada 15. janvārī tika nolemts izstrādāt lēmumu par Terehovas robežkontroles punkta komplekso izbūvi, ievērojot drošības situāciju uz valsts robežas. Savukārt 2004. gada 23. septembra sēdē Finanšu ministrijai tika uzdots veikt pasākumus, lai apzinātu un nodrošinātu iespējas rezervēt papildu zemes platības Terehovas robežkontroles punkta ziemeļu pusē divu kilometru garumā un 100 metru platumā robežpunkta perspektīvai attīstībai, nepieļautu būvdarbu saskaņošanu rezervētajās teritorijās, kā arī uzsāktu projektēšanas darbus robežkontroles punkta modernizācijai (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 183.–185. lpp*).

2007. gada 20. februārī Ministru kabinets pieņēma zināšanai satiksmes ministra Informatīvo ziņojumu un apstiprināja tajā ietvertos risinājumus, tostarp Terehovas robežkontroles punkta modernizācijas plānu, kura izpildi tika uzdots organizēt Valsts ieņēmumu dienestam (turpmāk – VID). Tomēr no minētā plāna, kuru kā pamatojumu nekustamā īpašuma atsavināšanai minējusi Saeima, nav iespējams izdarīt secinājumu par nepieciešamību atsavināt Pieteikuma iesniedzējiem piederošo nekustamo īpašumu visā tā platībā, proti, 6,15 hektārus (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 11.–*

33. lpp.). Minētais neizriet arī no VID vēstules Pieteikuma iesniedzējiem, kurā norādīts, ka Terehovas robežkontroles punkta modernizācijai Ministru kabineta sēdē 2007. gada 20. februārī apstiprināts robežkontroles punkta modernizācijas plāns un tā realizēšanai nepieciešams nekustamais īpašums, proti, 1,433 hektāru un 0,363 hektāru platībā (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 34. lpp.*).

Nepamatots ir Saeimas, kā arī Finanšu ministrijas apgalvojums, ka visa Pieteikuma iesniedzējiem piederošā nekustamā īpašuma atsavināšanas nepieciešamība esot apzināta jau 2004. gadā, jo vēl 2007. gada 18. maijā Pieteikuma iesniedzējiem nosūtītajā VID vēstulē tiek lūgts apsvērt iespēju pārdot tikai daļu nekustamā īpašuma (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 34. lpp.*).

Sniedzot atbildi uz jautājumu par to, kādu apstākļu dēļ viedoklis par atsavināmā nekustamā īpašuma platību ir mainījies, Finanšu ministrija norādīja, ka viens no iemesliem bijis fakts, ka pēc VID struktūrvienību sanāksmē 2007. gada 1. martā nolemtā atbildīgās amatpersonas aizbraukušas uz attiecīgo teritoriju, izvērtējušas tās ģeogrāfiskās īpatnības un konstatējušas, ka krasās reljefa maiņas dēļ (līmeņa starpība zemes gabala ietvaros, pauguram pārejot purvā, ir apmēram 11 metrus liela) nepieciešama nogāžu veidošana, kam savukārt nepieciešamas papildu zemes platības (*sk. lietas materiālu 2. sējuma 4. lpp.*). Šāda izbraukuma un aprēķinu apstiprinājums nav iesniegts. Savukārt lietai pievienotais Koordinācijas padomes sēdes protokols liecina, ka šāds izbraukums ir organizēts jau 2004. gada 15. janvārī (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 160.–162. lpp.*).

Lai gan Finanšu ministrija norāda, ka papildu platība ir nepieciešama zemes reljefa īpatnību dēļ, tomēr no VID Uzraudzības komitejas par projekta “Robežkontroles punktu rekonstrukcija un būvniecība uz Eiropas Savienības robežas” 2007. gada 29. maija sēdes protokola šāds secinājums neizriet. Kā vienīgais pamatojums visa nekustamā īpašuma atsavināšanas nepieciešamībai protokolā norādīts: „Ņemsim visu kadastru, jo vajag paredzēt attīstību, un rezervei jābūt” (*sk. lietas materiālu 2. sējuma 32.–34. lpp.*).

Arī 2008. gada 20. maijā, kad tika apspriests jautājums par likumprojekta nodošanu Saeimai steidzamības kārtā, vēl nebija noslēgusies Terehovas robežkontroles punkta modernizācijas būvniecības projekta izstrāde un tādējādi nebija pamatota visa nekustamā īpašuma atsavināšanas nepieciešamība (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 139.–141. lpp.*).

Līdz ar to likumdevējs nav pamatojis nepieciešamību sabiedrības vajadzību nodrošināšanai piespiedu kārtā atsavināt visu Pieteikuma iesniedzējiem piederošo nekustamo īpašumu “Robežnieki” 6,15 hektāru platībā.

13.3. Veicot nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu, tiesības uz īpašumu tiek ierobežotas visbūtiskākajā veidā. Līdz ar to likumdevējam ir jābūt pārliecinātam par to, ka citu risinājumu sabiedrības interešu nodrošināšanai nav un īpašums patiešām tiek atsavināts izņēmuma gadījumā.

Satversmes tiesa nevar piekrist Saeimas viedoklim par to, ka atsavināšanas mērķi nevarētu realizēt ar citiem, Pieteikuma iesniedzējus mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, proti, atsavinot tikai daļu īpašuma, kā to argumentējuši Pieteikuma iesniedzēji.

Dz. Upmace paudusi viedokli, ka nepieciešamais nekustamais īpašums ir nosakāms teritorijas plānošanas procesā, izstrādājot un izanalizējot vairākus iespējamus atsavināšanas mērķa īstenošanas variantus. Un tikai rūpīgas teritorijas analīzes rezultātā varot noteikt atsavināmo zemes gabalu, tā izvietojumu un apjomu, tādējādi pamatojot arī to, ka atsavināšanas mērķis ir sasniedzams tikai ar šādiem līdzekļiem (*sk. lietas materiālu 2. sējuma 134–140. lpp.*).

Arī Tiesībsargs norādījis, ka par atbilstošu Satversmes 105. panta ceturtajam teikumam ir atzīstama tikai tāda nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšana, kas ir nepieciešama konkrētu un skaidri paredzamu darbu veikšanai. Tādēļ, pirms tiek pieņemts lēmums par īpašuma piespiedu

atsavināšanu pilnībā vai daļēji, ir lietderīgi izstrādāt rekonstrukcijas un modernizācijas projektu, pēc kura skaidri un precīzi būtu nosakāmas konkrētu darbu veikšanai nepieciešamās zemes platības.

Taču Terehovas robežkontroles punkta būvniecības projekta izstrādi bija plānots pabeigt tikai pēc tam, kad jau pieņemts likums par nekustamā īpašuma atsavināšanu. Minētais neliecina, ka likumdevējs būtu apsvēris iespēju panākt sabiedrības interešu nodrošināšanu ar Pieteikuma iesniedzēju tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, piemēram, atsavinot tikai daļu nekustamā īpašuma.

Kā papildu argumentu visa nekustamā īpašuma atsavināšanai Saeima norādījusi likumā „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” paredzēto iespēju bijušajam zemes īpašniekam atgūt nekustamo īpašumu, ja tas vairs nav nepieciešams sabiedrības vajadzībām.

Satversmes tiesa uzskata, ka ne šāds likuma nosacījums, nedz arī arguments par atsavinātā īpašuma izmantošanu nākotnē nevar kalpot par pamatu personas īpašuma tiesību ierobežošanai.

Par to, ka nav bijis aktuālas nepieciešamības atsavināt visu Pieteikuma iesniedzējiem piederošo nekustamo īpašumu, liecina Finanšu ministrijas atbildē Satversmes tiesai norādītais, proti, ka tā atsavinātā nekustamā īpašuma daļa, kura nav ieplānota pašreiz iecerētajai robežkontroles punkta paplašināšanai, tikšot izmantota neprognozējamu problēmu novēršanai (*sk. lietas materiālu 2. sējuma 131.–133. lpp.*).

Likumdevējam bija iespējams sabiedrības intereses nodrošināt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Proti, atsavināt to nekustamā īpašuma daļu, kura aktuāli nepieciešama Terehovas robežkontroles punkta modernizācijai. Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka īpašuma atsavināšana nav notikusi izņēmuma gadījumā.

Tādējādi apstrīdētā norma, kas paredz visa 6,15 hektāru lielā Pieteikuma iesniedzēju nekustamā īpašuma “Robežnieki” piespiedu atsavināšanu, neatbilst Satversmes 105. panta ceturtajam teikumam.

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu,
Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

Atzīt likuma “Par nekustamo īpašumu atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām” 1. panta 1. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un spēkā neesošu no tā pieņemšanas brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris